

НАУКА, ТЕХНИКА И СОВРЕМЕНОТО ВОЈУВАЊЕ***Кратка содржина***

Брзиот научно-технолошки развој, новите вооружени системи сè повеќе влијаат на развојот на воената вештина, на начинот на војување во современи услови, на стратегиите и доктрините на современите држави. Имајќи го предвид претходно искажаното, во текстот се обидовме да укажеме на импликациите од научно-техничкиот технолошкиот развој, примената на оружја конципирани врз основа на новите технологии и нивното револуционерно влијание врз современото војување, воените доктрини и воената вештина. Во текстот се наведени научните откритија (нуклеарната енергија и информатичката технологија) од кои се развиени нови оружја и системи на оружја кои револуционерно влијаеле не само на промените во начинот на војување туку и во организацијата на вооружените сили и подготовките за војна. Покрај тоа влијаеле и на стратегиите и воените доктрини на земјите кои располагаат со вакви технологии и оружја. Оттука произлегуваат и новите видови на воени дејства како прецизниот удар, информатичката војна, доминантен маневар, вселенско војување и центарот на гравитација.

Клучни зборови: НАУЧНО-ТЕХНИЧКИ, ТЕХНОЛОШКИ ИНФОРМАТИЧКА РЕВОЛУЦИЈА, НУКЛАРНО ОРУЖЈЕ, ВСЕЛЕНСКО ВОЈУВАЊЕ, ИНФОРМАТИЧКА ТЕХНОЛОГИЈА, ЦЕНТАР НА ГРАВИТАЦИЈА

ВОВЕД

Новите научните и технолошки достигнувања и нивната примена во воени цели битно влијаат на начинот на војувањето и војната во целост. Историски гледано револуционерни промени во начинот на војување се случиле после пронаоѓањето на барутот, кој послужил како основа за развој на оружја кои влијаеле на промената на борбениот распоред и начинот на изведувањето на воените (борбените) дејства. Истото се случило и после пронаоѓањето на моторот со внатрешно согорување, врз чија основа се развиени средства за воен транспорт, кои пак овозможија скоро неограничено зголемување на маневарските способности на вооружените сили и пренесување на воените дејства во третата димензија - во воздушниот

простор. Оттука оганот и маневарот станаа суштина на сите воени операции и главен предмет на изучување на воената вештина и нејзините гранки: стратегијата, оператиката и тактиката.

Двете нови извонредно големи научни откритија (достигнувања) чија примена предизвика револуционерни промени во организацијата и начинот на употребата на вооружените сили во војна, остварени се во втората половина на 20-от век.

Откривањето на нуклеарната енергија и нејзиното обликување во нуклеарно оружје се смета за револуционерно откритие. Нуклеарното оружје, иако било упоробено само еднаш во воени цели, предизвика големи промени не само во сваќањата на воените стратегии на големите сили туку и во подготовките (организацијата, логистиката и др.) и планирањето на употребата на вооружените сили во евентуална војна.

Второто откритие се новите информатички технологии, нивниот развој и примена. За разлика од нуклеарното оружје кое е воведено прво во вооружените сили на САД, а потоа и во неколку други големи сили и многу брзо влијаело на воената мисла, информатичката технологија и средствата на воената техника кои пак се развиени врз нивна основа, релативно споро се воведувани во вооружените сили на суперсилите, а потоа и во многу други земји. Денес, информатичките технологии се прифатени во три главни подрачја на воените дејности: командуањето и раководењето, разузнавачко-извидувачката дејност и во подрачјето на борбените системи со кои се обезбедува посилен огнен удар, со зголемена прецизност и ефикасност на дејствување врз целта.

Во рамките на новите технологии најзначајните иновации се однесуваат на вооружените системи, со кои се обезбедува посилен огнен удар, а со тоа и поголема разорна и убојна моќ. Тие системи се опремени со електронски и оптоелектронски компоненти, со што балистичките проектили кои некогаш слободно летале до целта се претворени во проектили кои се водат за верме на летот, се насочуваат и доведуваат директно на целта. Станува збор за прецизно водено оружје кое, интегрирано со останатите системи на вооружената борба, особено во системот за командување и раководење и разузнавачко-извидувачкиот систем, силно влијае на карактерот на современата војна и начинот на водењето на современата војна.

Наука, техника и современите вооружени сиситеми

Водените, односно самонаведуваните оружја, настанале пред педесеттина години, се нарекуваат и прецизни, но за нивниот назив полемики се водат и денес. Во воената литература на западните земји најчесто се зборува за „прецизно водена муниција“ како и за „паметно оружје“. Во Руската литература таа категорија на оружје се нарекува „високо прецизно оружје“¹, за разлика од нив Обрад Вучуровиќ и Александар Стаматовиќ тоа оружје го нарекуваат „працизно воден преоектил“². Во определбата за називот „прецизно водени оружја“ се пошло од претпоставката дека поимот „оружја“ (со прецизно дејство, чие функционирање зависи од многубројни подсистеми кои му обезбедуваат прецизност и ефикасност), е поширок од поимот проектил. Многу автори при класифицирањето на оружјата во категоријата на оружја со прецизно дејство, како основен услов, го земаат степенот на точноста на погодување на целта. Руските научници сметаат дека „високо прецизните оружја“ е онаа „муниција“ со која веројатноста на погодување е 100%, односно со која се постигнува еден погодок на еден лансиран проектил. О. Вучуровиќ и А. Стаматовиќ пак прецизно водените проектили ги дефинирале како „борбени средства чија веројатност на директно погодување на целта на сите далечини на ефикасниот дострел е поголема од 50%“³. Сличен критеријум имаат и научниците од западните земји. Сепак веројатноста на погодување на целта не може да биде единствен и најбитен услов за да едно борбено средство биде ставено во категоријата на оружја со прецизно дејство. Имено, веројатноста на погодување од 50% и повеќе ја остваруваат и некои класични оружја (снајперска пушка, тенк и др.)

Денес системите на оружја со прецизно дејство битно влијаат на воената вештина, за што воените експерти водат полемики, а како основна карактеристика се издвојува тоа што тие се водени (наведувани). Нивната прецизност е одредена со начинот на водењето во условите во кои се користат. Како основни карактеристики на овие оружја можат да се издвојат: а) реактивниот мотор на проектилите и б) ситемот на водење - кој обезбедува водење или самонаведување на проектилот до целта. Во рамките на овие

¹ „Military Parade“, бр.2/2003.

² О. Вучуровиќ, А. Стаматовиќ, *Прецизно војени проектили*, „Савремени стратегијски проблеми“, бр. 2/1978.

³ Исто... стр. 121.

оружја најзастапени се ракетите, а потоа водени авио-бомби со или без моторен погон. Имајќи ја предвид актуелноста на овие оружја, современите погледи за војната и постапките при водењето на борбените дејства, под оружја со прецизно дејство се подразбираат само системи на оружја кои имаат конвенционална боева глава.

Развојот на системите на оружја со прецизно дејство започнува со појавата на огненото оружје и желбата на човекот да го зголеми неговиот дострел, прецизност и ефектот на дејството врз целта. Во таа насока се до Втората светска војна немало позначителни резултати, но во Втората светска војна направен е значителен исчекор во таа насока со развојот на германските стратегиски ракети В-1 и В-2. Во текот на Втората светска војна развивани се и практично тестирани и други ракетни оружја, а меѓу најуспешните сбиле советските „шински“ водени ракети „катјуша“. После војната почна виситнска пролиферација на водените и смонаведуваните оружја, како за страегиска така и за оперативно-тактичка намена, Во таа насока стратегиските оружја имале нукларни боеви глави, а оперативно-тактичките оружја имале нуклеарни и класични боеви глави.

Во развојот на системите на оружја со прецизно дејство по Втората светска војна водечка улога имале водечките сили на двата блока САД и СССР. Технологиите за водење-самонаведување користени се подеднакво и во системите со нуклеарно оружје и во конвенционалните системи. Пионер во развојот на водените оружја бил СССР кој најнапред ги развиваше тн. „крилати“ ракети кои се лансираа од бродови и авиони.Првите ракети кои се лансирани од авион против цели на земја во оперативна употреба воведени се во втората половина од 20-от век. Во исто време, САД ги развиваа водените балистички ракети. Со развојот на водените „крилати“ (крстаречки) ракети, отпочнале нешто подоцна и имале завидни резултати. Нивниот пример го следеле и други големи и ндустриски развиени земји како Англија, Франција, Кина, СР Германија, Шведска, Италија, Израел.

Забрзаниот развој на системите на оружја со прецизно дејство особено беше карактеристичен за време „студената војна“ кога современиот свет интензивно се вооружуваше, а особено земјите членки на двата блока, и овие системи ги воведуваа во своите вооружени сили. Причина за ваквиот забрзан развој на овие системи биле: искуствата на вооружените сили на САД од војната во Виетнам и напуштање на блоковите и суперсилите на стратегијата за водење на нуклеарна војна и подготовки за евентуално водење на конвенционална војна. Оттука неопходно било усвојување на

нови технологии и нивно вградување и интегрирање во конвенционалните вооружени ситеми. Имено, периодот од 1975-1990 година бил период во кој суперсилите и блоковите ги модернизирале своите конвенционални сили и ги подготвувале за водење на нови видови на војни во кои системите на оружја со прецизно дејство ќе имаат водечка улога.

Нуклеарна оружје

Нуклеарното оружје употребено е само еднаш во две експлозии, и тоа на самиот крај на втората светска војна. Меѓутоа поради својата исклучително голема убиствена и разурнувачка моќ предизвика права револуција не само во размислувањата на воените стратегии на суперсилите и многу други земји веќе и во подготовките и планирањето на вооружените сили во евентуална војна.

Во краток временски период помеѓу 1945 и 1950 година експлозивната сила на едно оружје е зголемена повеќе милиони пати, што јасно покажува дека тие оружја се револуционерна новост кога станува збор за средствата за водење на војна и дека навистина влијаело во мислењето за војната и начинот на водење на војната.

Впрочем нуклеарните оружја, кои со количини и разновидност (вид и намена) непрекинато се зголемувани во арсеналот на суперсилите и блоковите, внесоа суштински промени во стратегијата и воената доктрина на супер силите и блоковите па и во многу други земји⁴.

Во текот на шеесетите и седумдесетите години, а и во осумдесетите години, сите воени планови во кој е предвидена можноста на ангажирање на сили од страна на суперсилите и блоковите работени се под претпоставка на употреба на нуклеарно оружје.

Револуционерното влијание на нуклеарното оружје врз организацијата на вооружените сили и на начините на водење на војна може да се разгледува од две гледишта: а) развојот и можната употреба стратегиски нуклеарни оружја, и б) евентуално користење на нуклеарно оружје во изведување на борбени дејства на копно.

Интензивниот развој и огромните количини стратегиско нуклеарно оружје во арсеналот на суперсилите условиле создавање нови воени фор-

⁴ Виктор Бубањ, Савремени рат -избор објављених трудова „Народна армија“, 1959, стр.134

мации и структурите на нивните вооружени сили. Во САД прво тоа била стратегијата на воздухопловната команда со стратегиските бомбардери носачи на нуклеарно оружје и всушност стратегиски сили кои се состоеле од таканаречена нуклеарна тријада: стратегиска авијација, интерконтинентални балистички ракети и балистички ракети со голем дострел, кои се лансираат од подморници на нуклеарен погон. Во советската армија формиран е посебен вид во вооружени сили - *ракетни единици за стратегиска намена*, чија ударна сила претежно ја сочинувале интерконтинентални балистички ракети со нуклеарни боеви глави. Целокупните борбени (маневарски и огнени) можности на тие формации биле многу големи. Кон крајот на 60-тите тие располагале со по некоку илјади нуклеарни боеви глави поединечно со јачина од 150 килотони (КТ) до 10 или повеќе мегатони (МТ). Размислувањата за употребата на тие оружја иницираше нови видувања и размислувања за војната, а стратегијата, како најважен елемент на воената вештина, издигната е на највисоко ниво. Ништо помало значење и влијание на воената вештина на оперативно и тактичко ниво немале нуклеарно борбените средства од оперативно тактичка намена. Нивното влијание на изведувањето воени дејства на копно, според експертите на НАТО, изразено е преку предвидување на начинот на изведување на борбените дејства и траењето на војната. Војните стратегии и планери од НАТО и ВД, впрочем, не ја напуштале идејата за фронтален начин на војување, но предвидувале дека меѓублоковската војна, водена и со употреба на Нуклеарни борбени средства (НБС), биа бил многу динамична и начелно краткотрајна и во секој случај без рововска војна. Да би го потврдил своето видување за тактиката на атомска војна, францускиот воен теоретичар и публицист О.Ф.Микше, покрај останатото пишува и за следново: „една обична атомска бомба од 20 КТ одговара по својата моќ колку количина од околу 400 000 артилериски зрна од среден калибар, а само еден атомски топ може да исфрли пет овакви проектили на час. Да би се добил истиот резултат во истиот временски период би било потребно околу 35 000 полски топови од среден калибар“⁵. Исто така Ото Микше констатирал дека еден нуклеарен проектил од 20 КТ, дејствува во полупречник од 3275 м, што одговара на површина од 35,65 квадратни метри. Таквата експлозија не само што би створила услови за брз маневар, туку би се оствариле и одредени психички ефекти врз припадниците на вооружените сили против кои би било употребено такво оружје.

⁵ Микше, Тактика атомског рата, БИЗ, Београд, 1957, стр.123 – 124.

Советскиот маршал Соколовски пак, бил многу дециден кога станувало збор за можноста од комбинирање на нуклеарниот удар и маневарот. Тој пишувал дека „пробивот на одбраната веќе не претставува проблем“. Тој според Соколовски би се постигнал со нуклеарни удари по тактичките објекти, одбрани правци на напад, а уништувањето на преостанатата групација на непријателски единици со ракетно нуклеарни удари и брзо дејствување на тенковските единици и воздушни десанти во длабочина, така што тоа би се постигнало релативно брзо. Овие но и другите фактори укажуваат дека нуклеарното оружје навистина доведе до нова револуција во начинот на војување, прво во сваќањата на аналитичарите и планерите, а потоа и во подрачјето на организирањето на вооружените сили и предвидуване на начинот на нивна употреба во борба⁶.

За време на „студената војна“ нуклеарното оружје за среќа не е употребено во воени цели. Револуционерно влијаело воглавно на размислувања, прво, за тоа како да се употреби и одбрани од него, потоа и како да се избегне неговата употреба. За тоа познатиот геополитичар и воен аналитичар М.П.Галоа пишувал: „Во 1945-та година фисијата, а подоцна и фузијата на атомите силно влијаеа врз револуционерните промени во војувањето. Вооружените судири станаа не само прашање за подготвување за борба туку и повик кон разумност. На истокот како и на западот, воениот монолитизам се повеќе и повеќе постана ризик. Сознанијата за можноста од употреба на нуклеарните арсенали добија меѓународна димензија и условија развој на стратегија за нивна неупотреба“⁷. Меѓутоа фактот дека нуклеарното оружје не е употребено во меѓублоковските конфронтации и тоа што арсеналите од тоа оружје САД и СССР го редуцираа, иако е завршена студената војна помеѓу суперсилите, не ја елиминира опасноста од нивна употреба во дадена ситуација. Земјите членки на нуклеарниот клуб сеуште поседуваат големи количини на НБС, а во прашање е и нуклеарната пролиферација (Израел, Индија, Пакистан), отука и идните генерации, веројатно ќе бидат оптоварени од опасностите за можната употреба на нуклеарното оружје.

⁶ Соколовски, Војна стратегија, ВИЗ, Београд, 1965, стр.431- 432.

⁷ General Pierre Marri Galois, Nuklear Weapons and Strategy, „Military Review“, Maj 1970, pp.59-70

Информатичка револуција

За разлика од нуклеарно воената револуција, која настанала поради неочекувана појава на потполно нови, суштински различни и убиствени оружја, влезот на информатичката технологија бил постепен и релативно долготраен. Нуклеарното оружје иако не било извориште, сепак било силен иницијатор за развојот и настанокот на новата информатичка револуција. Нуклеарната технологија имено употребена во воени цели не само што силно влијаела на воената мисла туку и станала водечка воена технологија.

Поради непрекинато усовршување на нуклеарното оружје, за дејство од копно на далечина од неколку до 10 000 и повеќе километри, од воздушниот простор на различни далечини и височини, од море и под морската површина, било неопходно освојување на нови технологии и нивно спојување со нуклеарната технологија. Како најприменливи се покажале електрониката, оптоелектрониката и сензорската техника, технологии кои обезбедуваат поголема прецизност на водените и наведуваните оружја и нивното погодување на целта, но и ефикасна заштита од нив.

Електрониката и сензорската техника пронашле широка примена за развојот и производството на конвенционалните борбани средства.

Со помош на компјутеризацијата и другите видови на автоматизација значително е зголемен квалитетот на тие средства што влијаело на суштинските промени во стратегијата и воените доктрини, првенствено во САД, како водечка светска сила на полето на развојот и примената на нови технологии.

Еволутивните промени во развојот на воената стратегија и воената доктрина под дејство на новите технолошки достигнувања значајно се забрзани во средината на 70-тите години на 20 век.

До тогаш производството на нуклеарни борбени средства од страна на двете суперсили, на кои на тоа поле им се придружиле и некои други земји (Велика Британија, Франција, Кина), добило такви размери што станало јасно дека нивната евентуална употреба не би водела кон постигнување победа или нанесување пораз, туку општо страдање. Таквите сознанија довеле до потребата за изнаоѓање начини да се избегне нивната употреба и да се изнајдат други решенија во подготовките за војна и трката во вооружувањето.

Решение нашле САД во производство и масовното воведување во вооружувањето на средства на воената техника развиени врз основа на новите технологии.

Паралелно со развојот и воведувањето во вооружените сили на новите средства на воената техника, САД развиле нови стратегиски и доктринарни концепции во кои се вградени новите достигнувања во развојот на новите воени технологии. Всушност таа интеракција помеѓу развојот, производството и воведувањето во вооружувањето на новите средства на воената техника, од една страна и развојот на доктрината за нивната употреба во војната, од друга страна, која е спроведена низ повеќе еволутивни процеси, водела кон квалитативни промени во стратегијата и воената доктрина на САД и некои други земји. Таа промена се огледа во изменетите структури, техничката опременост и стручна оспособеност на вооружените сили и предвидениот начин за нивно ангажирање и изведување на воените дејства.

Информатичките средства овозможиле, според американските теоретичари на информатичката војна, демасификација на живата сила и борбените средства на бојното поле, т.е. решенијата во воените судири да се бараат првенствено низ борба во „петтата димензија“ (во електромагнетниот спектар) и дејствата од дистанца.

Врз основа на таквото стојалиште, планерите и воените стратегии на САД и НАТО воведоа во теоријата и праксата нови доктринарни концепти и нови стратегиските погледи, кои произлегле всушност од воведување во оперативна употреба на средства од информатичките технологии или кои функционираат врз основа на тие технологии.

Воздушно-копнена битка (ВКб) и FOFA (Foffow-on Forces Attack), како и стратегијата на информатичката војна, резултат се на тие гледишта и тие технологии. Докринарните концепти на ВКб и FOFA биле развиени првенствено за евентуалната голема војна во Европа.

Според овие концепти во случај да избие таква војна НАТО силите главните удари би ги усмериле кон воените објекти во длабочината на непријателските територии, силите во движење (сили на вториот и наредниот ешалон), поради спречувањето на нивното приближување до фронтот и воведување во борба.

За тоа првенствено треба да послужат ракетните борбени средства наведувачки и самонаведувачки ракети и касетни бомби. Изложените противнички сили на боиштето (првиот ешалон на армијата и фронтот) би биле исто така изложени на масовни удари со тие оружја и спречени

да евентуално напредуваат во длабочината на територијата на НАТО, а притоа уништувани.

Таквите замисли објективно можеле да настанат само во случај на поседување на средства со кои може да се остварат. Изолирање на противничките сили на фронтот и во непосредна длабочина можело да се постигне и со употреба на нуклеарно оружје, но стратезите САД и НАТО сакале да ја избегнат нивната употреба.

Наместо со нуклеарно оружје воените стратези и планери на САД и НАТО во градење на своите визии за големата војна во Европа се потпреле на конвенционални оружја кои можат масовно и истовремено, селективно да се лансираат на далечина од 30 до 200 км од линијата на фронтот.

Артилериско - ракетните удари според замислата на воените планети и стратези на САД и НАТО, би се комбинирале средства за електронско војување поради неутрализирање или уништување на непријателскиот командно информациски систем и системот за противвоздушна одбрана.

Така паралелно со развојот на новите средства на воената техника, развиен е и концепт за информатичко војување не само во европските геостратегиски услови, туку и секаде во светот.

Револуционарниот развој на воената стратегија и воената доктрина на САД забрзан е после големите геостратегиски и геополитички промени кои настанале крајот 80-тите и почетокот на 90-тите години.

Тие всушност со постепена еволуција преминале во нов квалитет во промовирањето на стратегијата на информатичкото војување која според начинот на водење е суштински различна од претходните стратегии на САД и другите земји. Стратегијата и информатичкото војување заснована на новите техничко-технолошки достигнувања, практично е тестирана прво во војната во Персискиот залив 1991, потоа во војната во СРЈ 1999 година, со тоа што во првиот случај биле употребени силни копнени сили што во другиот случај изостанало. Меѓутоа, и во едниот и во другиот случај како и покасно (2001) во антитерористичкиот поход во Авганистан и Ирак (2003) демонстрирани се нови суштински промени во начинот на војување.

Нови видови на воени дејства

Според новите техничко-технолошки достигнувања и развојот на воените мисли соработниците од воздухопловниот универзитет на ВВ САД дефинирале нови видови на воени дејства или нови простори за војување, од кои се некои, иако се поинаку интерпретирани, терминологици одговараат на принципите на воената вештина⁸ на КоВ на САД усвоени во 90-тите години и озваничен во новите борбени правила. Како нови видови на воени дејства промовирани: прецизен удар, доминантен маневар и вселенско војување.

Прецизен удар (Прецизион стрике), според формалното и суштинското интерпретирање, тој поим е многу повеќе од физички удар на проектилот во целта. Под поимот прцизен удар се подразбира способност на здружените воени состави да лоцираат, посматраат, разликуваат и ја следат целта, да извршат нивна селекција, да организираат употреба одговарачки системи, и да ги создадат ефектите што ги посакуваат, проценка на резултатите од дејствувањето и повторно да нападнат со одлучувачка брзина и надмоќно оперативно темпо, според потребите во еден циклус во текот на целокупната воена операција.⁹

Прецизен удар, всушност, се огледа во големите можности за набљудување, пронаоѓање и следење на целта; брзината на обработка на податоците и големата комуникација, и постоењето и користењето на платформи за носење и лансирање на оружјата со прецизно дејство и систем за нивно наведување кон целта. Примената на тој вид дејства ја зголемува можноста на уништување на цели од стратегиско и оперативно-тактичко значење со минимално ангажирање на сили и средства. Како потврда на тоа се и анализите и укаужвањата на сопругниците Алвин и Хајди Тофлер кои велат: „Денес, еден авион Ф-117 во еден налет и со една бомба може да постигне она што и авионот Б-17 на кој би му требале 4500 полетувања и 9000 бомби во втората светска војна или 95 полетувања и 190 бомби во виетнамската војна“.¹⁰

⁸ Во американската воена терминологија, „принципи на војната. Во основните борбени правила КоВ

⁹ Според публикацијата Joint vision 2020, US Government Printing Office, Washington, D.C, June 2000, p.12

¹⁰ Alvin and Heidi tofler, War and Anti-War, Little, Brown and Co, Boston, 1993, p.73

Соработниците од воздухопловниот универзитет на ВВ на САД исто така го согледуваат тој аспект, со нагласок дека осмата американска воздухопловна дивизија во текот на 1943 година нападнала околу 50 стратегиски цели, додека мултинационалните сили само во првите 24 часа во „Пустинската луња“ нападнале 150 стратегиски цели што не се крајни можности.

„Во наредните 25 години можеби ќе можат да се нападнат 500 или 1000 цели во првите неколку минути и непријателот се доведе во стратегиска парализаае нагласуваат соработниците од наведениот универзитет“.¹¹

Вселенско војување

Научно-техничкиот и технолошкиот развојот на новите технологии, низ вековите влијаело не само на ширењето и зголемувањето на длабочината на фронтот и заднината туку и на освојување на простор кој порано не бил користен во воени цели. Така на пример во првата половина на 20 век дејствата од копно и од море се пренесени во воздушниот простор, а во втората половина на 20 век во севкупниот борбен простор опфатена е и петтата димензија - вселената.

Тоа ги поттикнало соработниците од воздухопловниот универзитет на ВВ на САД да дефинираат нов вид на воени дејства - вселенско војување.

Станува збор всушност за воени акции и операции кои се одвиваат во вселената или од вселената према останатите димензии и простори во кои се водат борбени дејства.

Главно средство на вселенското војување се сателитите. Опремени се со радио-електронски и сензорски уреди кои им овозможуваат, ширум светот, воспоставување и одржување врска со командните центри на сите нивоа, добиваат и разузнавачки податоци за статичните и движечките цели во сите димензии на борбениот простор во реално време, следење на метеоролошките ситуации и со помош на тоа, успешно усмерување на авионите и ракетите на целта.

За борба против противничкиот сателит тие можат да бидат опремени и со адекватни видови на оружје како што се: радиофреквентни оружја со голема сила, ласери со голема енергија. Сателитите можат да бидат користени и како лансери за оружје од класата вселена-земја (море), а

¹¹ Battlefield for the Future – 21st Century Warfare Issues. Air University Press, Maxwell Air Force Base, September 1995. p.15

концептот на противсателитска борба обично се комбинира со концептот противракетна одбрана (војна на ѕвездите.).

Пренесувањето на воените операции од воздушниот простор во вселената влијаело не само на проширувањето на борбениот простор, а со тоа и на карактерот на воените операции, туку и на организацијата и намената на вооружените сили на големите сили. Во воениот весник САД, на пример се зборува за спојување на воздухопловните и вселенските сили или нивните делови, а во рамките на вооружените сили на Руската Федерација формиран е нов род во војската - *вселенски сили*, со задача да обезбедат сателитска навигација, комуникација, метеоолошко, топографски и геодетска поддршка на воените команданти кажува А.Перминов.¹²

Прашањето за освојување на космосот и неговото користење во воени цели, меѓутоа, многу е пошироко од активностите на релативно мал број стручњаци кои се ангажирани на подготовката, лансирање и ракување со сателите во вселената. Тоа опфаќа цел склоп на инсталации и постројки, во кои се вклучени и космодроми, експериментални и школски центри.

Наведените четири видови на воени дејства: прецизен удар, информатичко војување, доминантен маневар, вселенско војување се значајна новост во стратегијата на воената доктрина не само на САД. Тие се резултат на новите информатички технологии, со тоа што еволутивно настанале за во одредена фаза да прераснат во нов квалитет.

Прецизниот удар е овозможен со развојот и примената на современите средства за набљудување и разубување и уредите за наведување и самонаведување на проектилите до целта. Новите информатички технологии значително ја зголемија психолошката моќ, и другиот „мек“ начин на дејствување врз противникот, додека доминантниот маневар, во основа, е одраз на значајно зголемените маневарски и други можности на вооружените сили на САД.

Сателитот како главно средство на „вселенското војување“ (воените акции во вселената) кои се без електронски и други уреди не би имале никаква воена улога.

Воените стратегии на САД, при планирањето и изведувањето на операциите, со наведените видови на воени дејства, начелно, ги интегрираат во единствената стратегија, која најчесто се изразува низ концептот „дејства од дистанца“.

¹² Anatoly Perminov, Russia's Spase Shield, „military Parade“, January 2002, pp.12-14

Некои од тие видови дејства можат да бидат преземени и самостојно, но тоа е повеќе исклучок отколку правило. Таквиот исклучок се однесува воглавно на информатичкото војување кое се презема и води пред, за време и после прецизниот удар. За наведените видови на воени дејства посебно е карактеристично што со нив, низ конкретна примена, практично се бришат традиционалните граници меѓу поделни гранки на воената вештина- стратегија, оператива и тактика. На пример прецизниот удар направен на далечина од 100, 200 или повеќе километри се изведува против цели кои имаат и стратегиско и тактичко значење, а сателитите ги насочуваат проектилите на тие цели без да го одредат неговото значење и да обезбедуваат потребни податоци на командите и штабовите од сите нивоа.

Исто така со прецизниот удар, како главен фактор за дејствата од дистанца, се брише линијата помеѓу фронтот и заднината и целата непријателска територија се претвора во единствено војувалиште.

Сето тоа прави суштински, револуционарни промени во начинот на водење на војната.

Центар на гравитација или главна стратегиска цел

Традиционално, за оној кој планира да започне војна главна воена цел му е освојување територии на други држави и извлекување материјална корист. Бидејќи вооружените сили на противникот се главна препрека за остварување на таа цел, затоа тие биле главна објект на нападот или главна стратегиска цел, односно со поразот на противничките вооружени сили се створени услови за остварување на воената цел, како во воена така и во политичко економска смисла. Во изменети услови и поинакво гледање кон војната, за постигнување на саканата цел не е приоритетно освојување и физичко запоседнување на туѓи територии.

Главната цел може да се постигне и така, „што противникот ќе засака да го прави она што ние го сакаме токму кога несака тоа да го прави“.¹³

Изборот на главниот објект на напад или стратегискиот центар на гравитација, во обидите да се натера противникот да го прави она што е наша желба, повеќе не мораат да бидат и според американските теоретичари најчесто не се вооружените сили.

¹³ Battlefield for the Future – 21st Century Warfare Issues. Air University Press, Maxwell air Force Base, September 1995. p.109

Центарот на стратегиска гравитација можат да бидат и други елементи на моќ и влијание, како што се политичко и военото раководство на непријателската земја или нејзиното население. Вооружените сили можат да бидат ако не споредна цел, сепак краен објект на нападот.

Соработниците од воздухопловниот институт на ВВ на САД сметаат, наспроти Клаузевиц, дека уништувањето на непријателската војска не е суштината на војната и главниот објект на дејства, „суштина на војната е да го убедите непријателот да го прифати вашиот став, а уништување на неговите сили не е најдобар начин за постигнување на целта.

Всушност, тоа може да биде непотребно губење на време и енергија“. Тофлери исто така сметаат дека „мозокот“ на една земја, т.е нејзиното раководство, е објект кој при негово надвладување се парализира нејзиниот стратегиски систем, а тоа може да се постигне и со „меки, невоени средства“. ¹⁴

Меѓутоа полковник Ворден, еден од соработниците на воздухопловниот универзитет на ВВ на САД, нагласува дека постојат начини противникот да се принуди да „прави она што вие сакате да прави“, и наведува три такви начини: 1) направи неговиот отпор во политички, економски и воен поглед да биде прескап и така да го принудите да престане со отпорот; 2) спречување на непријателот да преземе неприфатливи работи и наметнување стратегиска или оперативна парализа, и 3) потполно да го уништите. ¹⁵

Во својата политика и стратегија САД во текот на „студената војна“ а највеќе после неа, практично ги применувале сите три начини со цел да ги натераат раководствата на земјите кои ги сметале за свои противници или кои со своите мерки и акции го загрозувале мирот во регионот и претставувале закана на националната безбедност на САД, „да го прават она што тиа сакаат да го прават“.

Воведувањето политички и економски блокади, на пример, е мерка со која отпорот на противникот ќе го чини „прескапо“ и ќе го доведе во прашање неговиот опстанок. Комбиширањето на тие мерки со демонстрирање на сила, воена закана и евентуално, повремени удари по одбрани цели, преземено е поради „стратегиски и оперативни парализи“ на противникот.

Најдрастичен начин на кој САД настојувале да го натераат противникот да го „прави она што тие сакале да го прават“ е непосредна употреба на воена сила заради негово „потполно уништување“.

¹⁴ Alvin and Heidi tofler, War and Anti-War, p.104

¹⁵ Col.John A. Warden, Air Theory for the 21st Century, Battlefield for the Future. pp103-124

Тој последен метод САД, начелно, го применувале откако би ги исцрпиле методите и средствата во примена на првите два начина во „убедување“ на противникот. Меѓутоа употребата на воена сила не била насочувана непосредно кон „центарот на гравитација“ (раководството на противничката земја) туку повеќе на неговото опкружување: население, инфраструктура, (воена и друга) и другите чинители на национална моќ и влијанието на внатрешните состојби.

Заклучок

Од досега изнесеното може да констатираме дека технологиите кои што се користеле во современото војување се повеќе ќе влијаат во исходот на одредена војна. Од сите овие технолошки процеси кои што од ден на ден се повеќе се усовршуваат, можеме да констатираме дека големите сили многу вложуваат во средствата кои се користат во процесот на војување со цел да се постигне надмоќ над непријателот

Скоро е извесно дека 21 век ќе биде исполнет со војни од различни видови, димензии и интензитети.

Меѓутоа, тешко е да се предвиди какви војни ќе се водат, со кои средства ќе се водат и кој методи ќе се користат, особено ако се земе во предвид дека 21 век како и предходниот, има 100 години и дека промените во големината на силата, техничките иновации се се побрзи, а често и непредвидливи.

Реално е да се очекува дека промените во сите области на човечката дејност, па и во војувањето, ќе бидат поголеми и многу побрзи отколку во 20 век. Меѓутоа војните во 21 век нема да се водат во исти геополитички и геостратегиски услови, ниту пак со исто високо софистицирани средства на воената техника.

Ако бидат водени, ќе се водат со средства и на начин како и во претходните периоди. Оваа претпоставка ги доведува во многу тешка положба земјите кои се уште не влегле во информатичката доба, затоа може да се најдат во ситуација да се бранат од напад со средствата на информатичката технологија. Можеме да констатираме дека САД како неприкосновена водечка светска сила имаат намера да и во 21 век самостојно или со своите

сојузници влијаат на меѓународните движења, со нагласување за зачувување на мирот и безбедноста.

Многу битен сегмент во понатамошниот тек и случувања во светот ќе биде вселенското војување како феномен. Пренесувањето на воените операции од воздушниот простор во вселената влијаело не само на проширувањето на борбениот простор, а со тоа и на карактерот на воените операции, туку и на организацијата и намената на вооружените сили на големите сили.

Нуклеарната технологија иако не била употребена во конфронтациите помеѓу големите сили тоа не дава некоја сигурност дека нема да се употреби во некоја идна војна.

Земјите членки на нуклеарниот клуб сеуште поседуваат големи количини на НБС, а во прашање е и нуклеарна пролиферација (Израел, Индија, Пакистан, Иран). Така и идните генерации, веројатно ќе бидат оптоварени од опасностите за можната употреба на нуклеарни оружја. Од досега изнесеното можеме да констатираме дека самиот научно-технички и технолошкиот развој и развојот на новите технологии, нивната примена во современото војување не може да ни даде реална слика какви ќе бидат случувањата во некои идни војни.

На почетокот на третиот милениум човештвото се наоѓа пред дилемата: или ќе најде пат и начин споровите да ги решава по мирољубив пат и со поделотворни средства од војувањето, или доколку не успее во тоа ќе биде уништено заедно со планетата Земја. Поточно човековата судбина неговиот опстанок се во негови раце и треба да се надеваме дека ќе успее засекогаш да го елиминира најопасното средство за опстанок на човештвото - оружјето.

(Рецензент: *проф. д-р Зоран Нацев*)

ЛИТЕРАТУРА

- Сакан Момчило, *Војне науке*, ВИЗ, Београд, 2003.
- Зорик Миланко, Ѓукиќ Милан, *Основи ратне вештине*, ВИЗ, Београд, 2003.
- Д-р Вулета Вулетик, *Војна техника и војна доктрина*, ВИЗ, Београд, 2001.
- Матовиќ Јован, Петровиќ -Шљак Желјко, *Оружје, енергија и трски светски рат*, НИУ „ВОЈСКА“, Издавачка делатност, Београд, 1998.
- Military Parade*, 2/2003 (Руски часопис)
- Тофлер Алвин и Хајди, *Рат и антират*, ПАИДЕИА, Београд, 1998.
- Richard Szafransky, *Parallel and Hyper War*, „Battlefield of the Future“. Air University Press, 1995.
- О. Вучуровиќ, А. Стаматовиќ, *Савремени стратегијски проблеми*, бр. 2/1978
- Кастекс, *Стратегијске теорије I*, Војно дело, Београд, 1960.
- Kissinger Henry: *Nuklearno oružje i spoljna politika*, New York.
- Сун Цу Ву, *Вештина на војувањето*, Штрк, Скопје, 1996.
- Лидел Харт, *Стратегија посредног наступања*, Војно дело, Београд, 1952.
- Клаузевиц, *О рату*, Војно дело, Београд, 1951.
- Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*...Просвета“, Београд,1980,
- Anatoly Perminov, *Russia's Spase Shield*...military Parade“, January 2002, pp.12-14

Vančo KENKOV

Summary

The fast scientific and technological developments and new armament systems are influencing the development of military skills, contemporary combating, on the doctrine and strategy of the contemporary states. Concerning aforementioned, within this paper we are trying to emphasize the influence of the precise weapon systems on contemporary warfare, military doctrines and military skills. The paper contains the characteristics of such weapon systems from the end of the last and the beginning of the XXI century. The precise weapon systems are ongoing continuous improvement that highline its meaning for contemporary warfare. It influences the changes on combating, military doctrine and military skills.

Key words: PRECISE WEAPON SYSTEMS; INFORMATION TECHNOLOGY; A SYMMETRIC WARFARE; GRAVITATION CENTRE; PARALLEL WARFARE